

ПОЛІЩУКИ

Оповідання

Мій щирий приятель і земляк, професор Гомельського державного університету Василь Іванович Поліщук при нашій зустрічі на черговому науковому зібранні напівжартома присікався:

- Ну що за прізвище у тебе – Забарний? Не годиться воно для вченого... Вдумайся в етимологію: той, що забарюється, чи то пак, запізнюється значить. Ну яка вже тут наука? Як кжуть старі люди: «І царство небесне проспиш!».

Я огризнувся:

- Нічого, відісплюсь і надолужу втрачене. Чому ти дивуєшся? Звичайне українське прізвище. На своє поглянь!

Він посміхнувся своєю щирою, безхмарною посмішкою і відповів:

- Ну, зрівняв... Ти моє прізвище не чіпай. Воно легендарне...
- Так, так... А в чому ж його винятковість? – не вгавав я. – Звичайне слов'янське прізвище. Заглянь до словника... Поліщук – житель або уродженець Полісся. От і все. І в Словнику української мови так, і в словнику Грінченка...

Він, сміючись, перервав мене:

- А от так, і не так! Мешканець Полісся... Якого? Українського, білоруського, чи може російського? Поліський край він, ого, як розкрилатився! І скрізь є поліщуки.
- Та наплодилися і розіхалися, - напівжартома відпасував я.

Він махнув рукою і цілком серйозно розпочав:

- Ти не зубоскаль, а краще послухай... Поліщуки – це корінні жителі Полісся, які мешкали на цій землі ще до утворення держави, тобто прадавніх соціальних угруповань.
- Плем'я, чи що? – знітився я. – Щось не чув про таке? Про сіверян чув, древлян... А щоб поліщуків...
- Та полиш ти дурника валяти. Яке плем'я! Етнос... Правічне населення Полісся.
- Ну ти й загнув.
- Не віриш? Читай, йолопе, класику! І у Янки Купали зустрінеш, і в Якуба Колоса ... І у ваших, українських письменників, розповідається про поліщуків. Перечитай Олександра Довженка або ж Павла Загребельного. Віддавна поліщуки займалися звіроловством,

бортництвом, риболовлею. Свято зберігали давні слов`янські звичаї. Поклонялися лісу, воді, стихії... Відгомін цього у Лесеній «Лісовій пісні» зустрічаємо. Берегли свої ритуальні звичаї та обряди... Мали свій фольклор... Пригадай, як Коцюбинський писав: «Хтось зотяг давню поліщуцьку пісню». Отак-то, поліщуцьку...

- Іди до біса, - не здавався я, - І чим, приміром, поліщуки різняться від полтавчан, чи киян?
- Та всім! Мовою, звичками, вдачею, фольклором... Зрештою, одягом! Взяти приміром вишиванку. Традиційно вважають, що у чернігівському Поліссі у вишиванках домінує голубий чи синій колір. Колір льону та блакиті... На Поділлі – червоний, жовтий, зелений. У російському Поліссі – червоний із білим, чи пурпуровим... І вишиванка без комірця. А у справжніх поліщуків більш стримана гама строю, в якому домінує червоно-вишневий колір. Поліщуки і комірць собі дозволяють... Та головне навіть не в цьому! Поліщуки – це окремий характер, менталітет так би мовити...
- Ти ще й про ознаки зовнішності скажи... – розпочав було я.
- І скажу! У своїй переважній більшості поліщуки біляві, або ж русяві... Блакитнооки. Типові слов`яни! Чому запитаєш? Та тому, що довкола багато лісу. Є де сховатися... Саме тому і зберегли родову чистоту свою. У їхніх жилах немає ані краплі монгольської чи татарської крові, ані турецької... чи ще якоїсь бусурманської.

Василь видихнув і зробив невелику паузу. Так тривало лише мить. Не встиг я вставити слово, як він почав:

- Як правило, поліщуки худорляві, меткі на око, швидкі у рухах і поведінці. Знову ж таки, серед лісу живуть, а тому, як глаголить народна мудрість: «Вовка – ноги годують». Хоча в судженнях своїх неспішні, можна навіть сказати – повільні. Мають спочатку все добре обміркувати. Тут вони більше схожі на білорусів...

Я не стримався:

- Але і серед українців вайлуватих досить! Ти вже бреши та не забріхуйся!

Василь добродушно відмахнувся:

- Не гарячкуй! Чув приказку: « Білорус довго меч з піхов виймає, та вже як вийме – начувайся!»?

Я мовчки кивнув. І хоч насправді приказки цієї я не чув, та вся вікова історія братнього мені краю свідчила про це. Білоруси – справді мужні вої... І події останньої світової війни яскравий приклад цього. Кожен четвертий із білорусів загинув у цій січі... А подвиг Гастело?! А Брестська фортеця?! Мені одразу ж пригадалися друзі-білоруси з якими довелося служити у війську. Справді гарні хлопці... Чесні, порядні.

А Василь не вгавав:

- Але зотям собі, поліщуки – це не лише південно-західні білоруси, чи північні українці... Це – їх пращури, витоки, коріння родоvodu. А нині – підвалина нації.

Я розсміявся:

- Та досить, не агітуй. Переконав... Скажи краще, яка головна риса вдачі у поліщуків?

Василь, не роздумуючи, випалив:

- Специфічне почуття гумору. Гумор для поліщуків основа їх світобачення. Зваж сам, люди вони були в цілому осідлі, нікуди не виїздили, жили, як правило, по хуторах. Хіба що дочку у сусідній хутір заміж віддадуть, чи наречену для сина засватають. А так, за сучасним висловом – повний інформаційний вакуум. А тому у поліщуків століттями виробився гострий допитливий розум до усього нового, чи нетрадиційного. Ну, і як реакція на усе нове, - гостре, дотепне слівце. Та що ж я тобі розповідаю... Ти ж «Поліські билиці» Юрія Збанацького читав? Так ото про поліщуків писано...

Василь усміхнувся щось пригадуючи і повів далі:

- Кажуть у Болгарії столиця гумору – Габрово. А мешканці цього містечка – габровці - стовідсотково всі жартівники. Переконалий, і в Білорусії, і в Україні справжні гумористи живуть на Поліссі. Одним словом – поліщуки. Слухай, розповім тобі одну билицю, яку мені ще мій дід Прокіп розповідав. Було це ще за часів першої світової війни чотирнадцятого року. Повернувся один поліщук із австрійського полону. Зустріла його рідня на хуторі. Пошанувала, за стіл посадила. А стіл наш поліський багатий. Тут тобі і заєць впольований, і тушена качечка, і бараболька, і грибочки, і городина усіляка... І усе це добро в полумисках посеред столу. Випили самогончки, як годиться. А потім і до розмови пристали: « А скажи но, Михайле, як там у отій Австрії?». Вояк статечно пригладив вуса і відповів: « Брехати не буду. Государство культурне... Чистота, порядок, дисципліна. Охайно так, усе по своїх полицях розкладено. Один тільки недолік – як сідають їсти, то кожен із своєї тарілки окремо їсть. Ну, як собаки...».

Ми розсміялися. Добрий гумор хороша підмога бесіді. А Василь невгавав:

- Або ще одна поліщуківська билиця: у одного поліщука на хуторі згоріла комора. Пожежу, звісно, гасили усім миром. Ледве загасили. Проте збіжжя все-таки згоріло. Журиться господар... Підходить до нього сусід та й втішає: « Воно конешно, Петре, хліба жаль, але ж іншого боку – скільки ж, до біса, мишей ляснуло. Усе ж легше!».

Я знову розсміявся, а Василь, ніби підсумовуючи видав:

- Ні, Олесю, що не кажи, а поліщуки – то велика сила. На них уся народна філософія тримається.

На тому й порішили.

* * *

Певно, з часом ця розмова і забулася б, якби доля не закинула мене цьогоріч на гостини у одне із невеличких сіл на півночі Чернігівщини. Приїхав, розгледівся... і поки моя рідня чаклувала над приготуванням обіду, вирішив із селом познайомитись. Хоча і нашвидкооч було видно, що тут знайомитись: десятка зо три будинків загубилися в гущаві лісу; вгніздилися на двох вулицях, які збіглися до новенької, відбудованої церкви. Сільрада, магазин... та і все. Ані садка, ані школи... Типові ознаки

депресивного регіону, як люблять про це говорити наші державні урядовці.

Але ж яка краса... Яка чарівна природа. Тиша, спокій. П'янке від різнотрав'я та хвої повітря. Стоголосся пташиного щебету. А які меди... Радіючи цій нерукотворній красі я попрямував вигоном до магазину. Треба ж пересвідчитись чим глибинка живе...

Втішатися було нічим. Хліб, горілка, такі-сякі крупи, куриво, дешевенькі цукерки і печиво та консерви, які давно вже згаяли свій термін. На цю пору в магазині було безлюдно. Був кінець серпня. Копали картоплю...

Я купив цигарок, подякував синьоокій продавчині та й вийшов на ганок. На колоді біля сільмагу, опершись на ціпок, сидів, висохлий від років, роботи та курива, сивочолий дідок і пахтів люлькою. Я його запримітив ще тоді, коли заходив до крамниці. На моє привітання він кивнув головою та й більш нічого. Тепер же він сам зачепив мене:

- Добраго ранцу, - привітався. – А ти чей будзеш?
- І вам доброго здоров'я. Та я до Хоменків на гостини приїхав. Дядько Іван тітку мою тримає...
- А-а, то ти Вадімов син? Знавал я тваго бацька, Наталченого брата. Йон історіком працевал у Прілуке. Ох, і крепкім палітиком бил. Усьо разумел, усьо паясніті мог. А йона, тьотка твая, Наталка, усьо больш по спадарству. Сядай, пагамонім. Ти па нашему гамонеш? Разумееш?
- Розуміти - розумію, а от гомоніти ще не навчився, - відповів я, сідаючи на колоду поруч із сивочолим співрозмовником. – Мова у вас якась дивна, незвична... Але мелодійна, красива...
- Ета йость. Как гутарім? А как придьотся. І на рускам, і на українкам, а то і па беларускі славцо вставим. Усьо смешано, усьо намешано. В общем смесь вишла і усьо. Нема такого чістаго, шоб руській, алі українській. Адно славцо русское, іное – українское, а третє – беларуске. Суржик да і толькі. Йоно ужо звиклі.
- Скажіть, а як мені вас величати? – запитав я, запалюючи цигарку.
- Та кліч Васільком Фьодоровічом, або дзедом Васільком. Так усє клічут...
- То добре, Федоровичу, так і зватиму. Воно ж годилося б за знайомство ще й по чарці випити. Ходімте зі мною, тітка, певно, вже й на стіл зібрала,- запросив я.
- Та пабудь хвілінку, пагамонемо. А чарочка, куда йона денітся! – настоював на своєму дід Василь. – Ти скажи, калі житце лепше настане?
- Та настане, Федоровичу, обов'язково настане! Ось хай лише молодь наша підросте, та , що вже після Союзу народилася. Та до своїх рук владу візьме. Тільки треба, щоб до влади люди свідомі прийшли і чесні. Щоб Україну любили... Ось тоді і заживемо.
- Нет, не даждусь... памру, - махнув рукою Федорович. – Йоно конечно добре зачіналось. Отсель недалече, за речкой, хлопци у Беловежской пуще собралісь, па чарке випілі, Саюз разпустілі... А далече как? То адін, то другой со своїмі устоямі. А жицця нема. Землячок наш,

Данілович, спасіба єму, падмог. І дарогі паправіл, і церкві адстроіл. А работи нема. Вот в нашай деревне полсела базаром корміться. То грібочки, то ягодкі, то рибчинку какую в Десне паймаєт. І усьо. А как жиць?

Я мовчав. Що міг відповісти цьому сивому, битому життям і недолею, ветерану, який зносив свій вік у каторжній праці на цій землі і має доживати в руїні.

Нашу мовчанку перервав сам Василь Федорович:

- Та нічаго – видюжаєм. Не такоє переживалі. Па вайне вабще жицця не било. Адстроілі..., адстроім і нинє. А в палітке, ано как в том анекдоте, усьо наабарот. От паслухай... Гутарят меж сабой два кума. Адзін другога питає: « А скажі, куме, твая карова куріт?» « Та нет, - атвіча другой. – Значіт у тебя сарай гаріт...»

Ми розсміялися. Про політику говорити вже не стали. Та й грець з нею! Якось буде... Ще трохи погомоніли про погоду, здоров'я та чарівну навколишню природу. Коли вже прощалися, я знову запросив Федоровича до обіду. Він чемно відмовився, але пообіцяв днями зайти на гостини. Тиснучи йому руку, я запитав:

- А як же ваше прізвище, діду Васильку?
  - Та Поліщуки ми... У нас тут півсела Поліщуків.
- У моєму серці вгніздилися спокій і радість. Значить виживемо!

Лясковічі – Ніжин.

Серпень, 2012.